

Наровлянський О. Д.

кандидат педагогічних наук, заслужений вчитель України, заступник директора Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, Київ, Україна, al_dan@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5778-7401>

ОСВІТНІЙ ТУРИЗМ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація. Метою статті є аналіз сучасного стану освітнього туризму в загальній середній та позашкільній освіті України, а також визначення ключових тенденцій його розвитку. Для досягнення вказаної мети використано статистичні відомості, що їх отримує Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді (кількість проведених заходів освітнього туризму, їх розподіл за видами, кількість спортивних туристських походів учнівської молоді за видами спортивного туризму). Також використано результати опитування педагогів України, проведеного в березні – червні 2025 р. Актуальність дослідження зумовлена важливістю впровадження заходів освітнього туризму в українську освіту в період її реформування, а також недостатнім рівнем вивчення проблем освітнього туризму в загальній середній і позашкільній освіті. Проаналізовано співвідношення різних видів освітніх екскурсій та подорожей (одно-, багатоденних по Україні, багатоденних за межі України), а також спортивних туристських походів учнівської молоді з різних видів спортивного туризму, зміни кількості цих заходів у воєнний період. На основі результатів опитування проаналізовано погляди педагогів на освітній туризм, його освітні можливості, на методи підготовки й проведення освітніх екскурсій. Визначено найпоширеніші об'єкти відвідувань, розподіл екскурсій за навчальними предметами. Виявлено основні сучасні тенденції розвитку освітнього туризму в Україні. Встановлено, що зростає кількість заходів освітнього туризму патріотичного спрямування. Освітні туристські заходи набули додаткової функції – психологічної підтримки учнівської молоді в умовах воєнного стану. Зросла частка внутрішнього туризму, зокрема місцевих одноденних екскурсій. Активно поширюються цифрові форми освітнього туризму, зокрема віртуальні екскурсії, онлайн-квести, освітні VR-тури.

Ключові слова: освітній туризм, загальна середня освіта, позашкільна освіта, екскурсії, подорожі, спортивні туристські походи.

JEL classification: I20, Z32.

DOI: 10.32987/2617-8532-2025-5-84-94.

Освітній туризм є дієвою формою організації освітнього процесу, що поєднує навчальну, дослідницьку й культурно-пізнавальну діяльність здобувачів освіти. Перші згадки про використання різноманітних засобів освітнього туризму зустрічаються у звітах закладів освіти й органів

управління освітою на території сучасної України починаючи з кінця XIX ст. Нині, в умовах модернізації національної освітньої системи та впровадження концепції «Нова українська школа», освітній туризм набуває особливої актуальності. Він сприяє формуванню громадянської й

© Наровлянський О. Д., 2025

національної ідентичності, розвитку ключових компетентностей, патріотичному вихованню, а також значно розширює можливості практико-орієнтованого навчання. Така форма діяльності дає змогу поєднати теоретичні знання з реальним досвідом, завдяки чому освітній процес стає більш змістовним, мотивувальним і результативним.

Проблеми освітнього туризму розглядалися рядом науковців в Україні та за кордоном. Теоретичним засадам освітнього туризму присвячено статтю вітчизняних науковців С. Гуткевич, П. Сидоренко та І. Пастернака, в якій вони дослідили поняття освітнього туризму, фактори, що впливають на його розвиток, і запропонували шляхи класифікації заходів освітнього туризму. Водночас ці науковці розглядають освітній туризм переважно як прояв академічної мобільності, що звучує спектр можливих варіантів його трактування [1].

Т. Сілічова проаналізувала можливості освітнього туризму в повоєнному відновленні України та визначила, що туристська галузь має великий і недостатньо використаний потенціал, а Україна – чималі можливості для розвитку освітнього туризму. При цьому основну увагу дослідниця приділяє освітньому туризму у вищій освіті [2]. Різним аспектам освітнього туризму присвячено наукові розвідки В. Джінджояна [3], О. Колотухи [4], А. Шипко [5].

Малайзійські автори Х. Х. Сіті, К. Сухал та І. Фасилах на підставі аналізу даних 11 країн дійшли висновку, що освітній туризм має позитивний вплив на економічне зростання, а в окремих країнах може стати додат-

ковим чинником підвищення економічної стійкості [6]. Проблемам академічної мобільності студентів вищої освіти як прояву освітнього туризму присвячено дослідження італійських науковців С. Томасі, Г. Павіотті та А. Кавікчі [7], які, аналізуючи публікації з проблем освітнього туризму, доводять його позитивний вплив на розвиток економіки й освіти.

Вивчаючи міжнародний освітній туризм на прикладі середніх шкіл своєї держави, південноафриканські дослідники С. А. Гладдері та В. А. Люббе встановили, що освітні подорожі сприяють глобальному навчанню, збагаченню світогляду учнів, формуванню таких важливих рис, як допитливість, відкритість і готовність до міжкультурної взаємодії [8].

Дослідники із Макао Ч. Салотт та Р. Лянпінг вивчали вплив освітніх подорожей студентів університетів на їхню академічну мотивацію і з'ясували, що навіть короткотривалі освітні виїзди можуть істотно змінювати ставлення до навчання. Ці дослідники розробили й емпірично підтвердили концептуальну модель навчання впродовж усього життя у зв'язку з освітніми подорожами, академічною мотивацією та благополуччям, а також підкреслили роль досвіду таких подорожей у трансформації ставлення до безперервного навчання [9].

Отже, попри вагомий науковий доробок, більшість досліджень трактують освітній туризм переважно як різновид академічної мобільності та зосереджують увагу на студентах закладів вищої освіти. Водночас набагато менше праць присвячено організації освітнього туризму з учнями закладів загальної середньої освіти

й вихованцями позашкільних закладів. Таким чином, освітній туризм учнівської молоді, що дуже поширений в Україні та світі, є недостатньо вивченою проблемою й потребує додаткових досліджень. Недостатня вивченість цієї проблеми, поряд із поширеною практикою освітніх подорожей, зумовлює актуальність комплексного аналізу сучасного стану освітнього туризму в Україні, зокрема в його шкільному та позашкільному сегментах, а також тенденцій розвитку освітнього туризму учнівської молоді в нашій державі.

Метою статті є аналіз сучасного стану освітнього туризму в загальній середній і позашкільній освіті України, а також визначення ключових тенденцій його розвитку.

Для досягнення поставленої мети нами використано статистичні матеріали Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді (УДЦНПВКТУМ), які щорічно надходять від обласних та Київського міського центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді. Крім того, нами проаналізовано результати опитування педагогів середньої й позашкільної освіти, проведеного в травні – червні 2025 р. Ці результати дали змогу доповнити офіційні статистичні дані якісною інформацією про особливості організації освітнього туризму та бар'єри на шляху його розвитку.

З огляду на потребу в узгодженні емпіричної частини дослідження з усталеною термінологією, варто окреслити понятійні засади дослідження та уточнити, які саме форми освітнього туризму регламентуються чинними нормативними документами.

Освітній туризм ми розглядаємо як тимчасовий виїзд здобувачів освіти під керівництвом педагогічних працівників із місця їх постійного проживання, що здійснюється в рамках освітнього процесу закладів освіти відповідно до їхніх навчальних програм та/або планів роботи з метою ознайомлення з природними, історичними, культурними пам'ятками, музеями, підприємствами та іншими об'єктами. Згідно з чинними нормативними актами Міністерства освіти і науки України, заходи освітнього туризму можна поділити на екскурсії, подорожі та спортивні туристські походи. При цьому за тривалістю їх поділяють на одноденні й багатоденні, за місцем проведення – на місцеві (у межах області, де проживають чи навчаються учасники заходу) та далекі.

Систематичний збір даних про кількість проведених екскурсій та їх учасників УДЦНПВКТУМ розпочав із 2017 р., однак у перший рік було отримано неповну інформацію: з невеликого числа регіонів і без поділу залежно від тривалості та району проведення заходів. Тому для аналізу ми використовуємо відомості 2018 р. За даними, отриманими УДЦНПВКТУМ, протягом 2018 р. закладами освіти України було проведено 88 081 екскурсію (за наявності в Україні близько 15 000 закладів середньої освіти). При цьому абсолютну більшість екскурсій було організовано закладами загальної середньої освіти (51 693), а заклади позашкільної освіти влаштували 36 388 екскурсій. Серед освітніх екскурсій, проведених у 2018 р., більше половини (46 973) становили екскурсії рідним містом чи селом або його околицями, близько третини

(29 584) – одноденні екскурсії в межах області; решта припала на багатоденні подорожі по Україні (11 313) і закордонні подорожі (лише 211) [10, с. 11].

Ще одним видом освітніх туристських заходів, статистика щодо яких аналізувалася, є спортивні туристські походи учнівської молоді, що проводяться відповідно до навчальних програм позашкільної освіти (гуртків із видів спортивного туризму). Крім поділу за районами проведення та рівнями складності, вони класифікуються за видами спортивного туризму (автомобільні, велосипедні, водні, гірські, лижні, мотоциклетні, пішохідні, спелео), а також комбіновані, які поєднують декілька видів туризму. Відповідно до чинного «Положення про туристські маршрутно-кваліфікаційні комісії навчальних закладів» [11], кожна обласна маршрутно-кваліфікаційна комісія (МКК) щорічно надає інформацію про здійснені походи Центральної маршрутно-кваліфікаційній комісії освіти (ЦМККО), яка діє в УДЦНПВКТУМ. При цьому МКК отримують інформацію лише про походи 2–3-го ступеня складності й 1–5-ї категорії складності. Документи про походи 1-го ступеня складності та нижче не підлягають розгляду МКК освіти, й тому інформація про них відсутня.

За даними ЦМККО, у 2018 р. в Україні було здійснено 906 походів, в яких узяли участь 9 215 юних туристів. Серед цих походів переважали пішохідні походи (506 ступеневих і 165 категорійних), набагато менше проводилося водних (відповідно 80 та 56) і велосипедних (відповідно 45 та 31), інші види туризму були представлені лише окремими походами.

Після початку пандемії COVID-19 і запровадження суворих карантинних обмежень кількість освітніх екскурсій істотно скоротилась, а після початку широкомасштабних бойових дій та запровадження воєнного стану на всій території країни відбувся їх різкий спад. Хоча у 2023–2024 рр. екскурсійна активність закладів освіти поступово відроджувалася, кількість екскурсій була значно меншою порівняно з докарантинним і довоєнним періодом. Так, у 2024 р. в Україні було проведено 17 439 екскурсій та подорожей (13 114 одноденних у своєму населеному пункті, 3 548 одноденних своєю областю, 670 багатоденних подорожей Україною, 107 подорожей за кордон). Заклади загальної середньої освіти провели 13 762 екскурсії й подорожі, заклади позашкільної освіти – лише 4 086 заходів [12, с. 13]. Враховуючи, що станом на початок 2025/2026 н. р. в Україні працювало близько 12 000 загальноосвітніх шкіл (з яких майже 8 000 працює в очному режимі, 2 500 – у змішаному режимі, 1 500 – дистанційно), освітніх екскурсій явно недостатньо.

Істотно знизилася й кількість спортивних походів. У 2020 р. (період жорсткого карантину) проведено лише 331 похід (275 ступеневих та 56 категорійних), а у 2024 р. (період дії воєнного стану) – тільки 94 походи (60 ступеневих і 34 категорійних). При цьому тенденція розподілу за видами туризму збереглася без змін.

З огляду на те що кількість шкіл в Україні з 2020 по 2025 р. зменшилася приблизно на 14 %, а кількість заходів освітнього туризму – у декілька разів, можна зробити висновок: істотне скорочення освітньої туристської роботи є наслідком переважно не

скорочення кількості закладів освіти та їхніх учнів / вихованців, а карантинних обмежень і воєнного стану.

Таким чином, найпоширенішим видом заходів освітнього туризму є місцеві одноденні екскурсії населеним пунктом, де проживають та/або навчаються учасники екскурсії. Лише окремі заклади освіти проводили далекі екскурсії Україною чи за кордон. На відміну від екскурсій і подорожей без активних засобів пересування, основними організаторами яких були заклади загальної середньої освіти, спортивні туристські походи проводять переважно заклади позашкільної освіти. Карантинні обмеження 2020–2021 рр. та воєнний стан, запроваджений в Україні у 2022–2025 рр., призвели до значного зниження кількості заходів освітнього туризму. На нашу думку, відновлення довоєнної й докарантинної кількості екскурсій, подорожей, походів може відбутися виключно після завершення широкомасштабних бойових дій та скасування воєнного стану.

Для оцінки сучасного стану освітнього туризму нами, за сприяння УДЦНПВКТУМ та відповідних регіональних центрів туризму і краєзнавства, а також низки закладів післядипломної освіти, у травні – червні 2025 р. було проведено опитування педагогів України, в якому взяли участь 189 педагогів із 15 регіонів України. Опитування проводилося за допомогою інструментів Google Form та було добровільним і анонімним. Учасникам було запропоновано 17 запитань (7 із вибором одного варіанта відповіді, 10 із множинним вибором, а також 2 запитання з відкритою відповіддю). У більшості

запитань із множинним вибором учасники мали змогу запропонувати свої варіанти відповідей. Статистичні дані було опрацьовано методами описової статистики, порівняльного й динамічного аналізу, а результати опитування – методами кількісного аналізу відповідей і контент-аналізу відкритих суджень.

Серед учасників опитування майже половина, 93 особи (49,2 %), працюють у містах, 78 осіб (41,3 %) – у селах, 18 осіб (9,5 %) – у селищах. Склад педагогів, які взяли участь в опитуванні, досить досвідчений: більше половини (53,2 %) мають педагогічний стаж понад 20 років, 28,7 % – від 10 до 20 років, 16 % – від 3 до 10 років і лише 2,1 % становили педагоги-початківці зі стажем до 3 років. Серед учасників опитування – учителі майже всіх спеціальностей, керівники гуртків та методисти закладів позашкільної освіти, адміністратори закладів освіти. Хоча вибірку під час проведення добровільного опитування без штучного формування групи не можна вважати повністю репрезентативною, демографічні та професійні характеристики учасників опитування виявилися співставними із загальним складом педагогічних працівників загальної середньої й позашкільної освіти України.

Серед об'єктів відвідування під час освітніх екскурсій учасники опитування назвали музеї (69,8 %), пам'ятки природи – гори, ліси, водоспади, луки, яри тощо (68,8 %), історичні пам'ятки, пам'ятні місця та меморіальні комплекси (61,9 %), культові об'єкти – церкви, монастирі тощо (34,9 %), промислові й сільськогосподарські підприємства (25,4 %). Майже 50 % учасників опитування вка-

зали, що екскурсії мали комплексний характер, проводилися з метою огляду певного міста, населеного пункту.

Дещо несподіваними виявилися відповіді на запитання щодо частоти проведення освітніх екскурсій в умовах воєнного часу. Незважаючи на всі труднощі, лише 16,9 % педагогів зазначили, що не проводять екскурсії у воєнний час, інші проводять освітні екскурсії з різною періодичністю – від однієї-двох на рік до майже щотижневих. При цьому, як видно з табл. 1, більш ніж удвічі зросла чисельність педагогів, які не проводять екскурсії, а також істотно збільшилася чисельність тих, хто проводить освітні екскурсії лише періодично (1–2 рази на рік). Водночас аж учетверо зменшилася чисельність педагогів, які проводять екскурсії майже щомісяця. На нашу думку, навряд чи доцільним, як у мирний, так і у воєнний час, є проведення щотижневих екскурсій. Судячи з результатів опитування, переважна більшість педагогів дотримуються подібної точки зору, про що свідчить незначна частка тих, хто проводить екскурсії настільки часто.

Більшість педагогів (70,9 %) зазначили, що проводили екскурсії своїм селом, селищем, містом; 47,9 % – районом, де розташований освітній заклад; 56,1 % – в області, де знаходиться заклад освіти. Водночас майже половина педагогів зауважили, що проводили екскурсії за межами

своєї області, а 3,7 % – за межами України.

За результатами опитування, освітні екскурсії проводяться з більшої навчальних предметів. Учасники опитування мали можливість обрати декілька відповідей. Найбільше екскурсій були пов'язані з навчальним матеріалом з історії (41,8 % відповідей) і географії (38,1 %), дещо менше – з біології (19,6 %) та літератур (13,8 %). Чимало екскурсій, за словами учасників опитування, не були пов'язані з вивченням окремих предметів, проводились як частина виховної роботи.

Певні запитання анкети дали змогу проаналізувати методику, яка використовувалася під час проведення освітніх екскурсій. Хоча більшість педагогів зазначили, що готували учнів до екскурсій, здебільшого ця підготовка полягала в розповіді «про те, що ми побачимо на екскурсії». На це вказали 67,2 % учасників опитування, при цьому ще 32,3 % зауважили, що знайомили учнів із навчальним матеріалом, пов'язаним із майбутньою екскурсією, на попередніх уроках. Ще 66,1 % повідомили, що в межах підготовки вирішували організаційні питання.

90,5 % учасників опитування зазначили, що проводять роботу за підсумками здійснених екскурсій. При цьому переважна більшість педагогів (75,7 %) обмежувались обговоренням того, що побачили під час

Таблиця 1

Частота проведення освітніх екскурсій педагогами України, %

Період проведення	Ніколи	1–2 рази на рік	5–6 разів на рік	Майже щомісяця	Майже щотижня
Довоєнний період	6,3	38,1	33,3	19	3,2
Період дії воєнного стану	16,9	55,6	21,2	4,8	1,6

Складено автором.

екскурсії; 17,5 % пропонували учням написати підсумкове есе, твір; 13,8 % давали домашні завдання, пов'язані з матеріалом, з яким учні ознайомилися на екскурсії.

Для активізації освітньої діяльності під час екскурсій та підвищення їхньої ефективності чимало педагогів використовують різноманітні завдання для учасників. Характер завдань за результатами опитування відображено в табл. 2.

Аналіз відповідей дає підстави для висновку, що більшість завдань учасникам екскурсій і подорожей мають репродуктивний характер, недостатньо використовуються активні та/або творчі завдання. Дуже рідко використовуються в практиці освітніх екскурсій в Україні робочі аркуші, які є ефективною й дуже поширеною за кордоном формою активізації освітньої діяльності на екскурсіях. На нашу думку, це пов'язано, з одного боку, з пасивністю більшості українських музеїв щодо розвитку освітнього туризму, а з другого – з недостатнім рівнем ознайомлення педагогів із методикою підготовки та використання цих дидактичних матеріалів.

Учасникам опитування було запропоновано визначити фактори, що

заважають проведенню освітніх екскурсій. Головним із них вони назвали відсутність фінансування. На це вказали 60,3 % учасників опитування. Серед інших проблем називали брак навчального часу (28 %), складність оформлення документів (27 %) і складність організації екскурсій у цілому (25,9 %), відсутність екскурсій у навчальних програмах (22,8 %), недосконалість нормативної бази проведення екскурсій (16,9 %). Крім того, проведенню екскурсій заважає відсутність спеціалізованих освітніх екскурсій на об'єктах відвідування (10,1 %), відсутність сприяння з боку адміністрації закладів освіти (6,4 %), а також недостатній рівень підготовки самих педагогів до цієї діяльності (5,8 %).

Важливою є думка педагогів щодо ролі та можливостей освітніх екскурсій у досягненні завдань освіти. Жоден із учасників опитування не висловив думку про недоцільність проведення екскурсій або їх негативний вплив на освітній процес. Педагоги зазначили, що екскурсії сприяють соціалізації учнів (85,2 % учасників опитування), їх вихованню (83,6 %), оволодінню предметними компетентностями (відповідно до теми й об'єкта екскурсії) (73,5 %). Один із

Таблиця 2

**Характер завдань, що пропонувались учням педагогами
під час проведення екскурсій, %**

Характер завдань	Відсоток відповідей
Завдання учням не пропонувалися	22,2
Знайти відповіді на певні запитання	45,5
Зібрати зразки рослин, каміння, продукції тощо	15,9
Зробити фотографії	61,9
Зробити замальовки	6,9
Заповнити робочі аркуші	9,5
Інші завдання	3,7

Складено автором.

учасників опитування зауважив: «Як на мене, екскурсії – невід’ємна складова як навчального процесу, так і позашкільної роботи».

Хоча більшість учасників опитування (70,4 %) зазначили, що віддають перевагу реальним екскурсіям (про перевагу віртуальним екскурсіям написали лише 4,2 % педагогів), 70,9 % педагогів повідомили, що використовують віртуальні екскурсії у своїй діяльності. Отже, віртуальні екскурсії поступово інтегруються в освітній процес, й особливості їх застосування потребують окремого дослідження.

Наукова новизна пропонуваного дослідження полягає в тому, що вперше проаналізовано сучасний стан освітнього туризму учнівської молоді в Україні із залученням комплексу різноманітних джерел. Також уперше за роки незалежності проведено опитування педагогів із питань застосування освітніх екскурсій у роботі закладів загальної середньої освіти.

Таким чином, освітній туризм є однією з поширених організаційних форм освітнього процесу в Україні. У практиці вітчизняної освіти наразі використовуються три основні організаційні форми освітнього туризму: екскурсії, подорожі та спортивні туристські походи. При цьому освітні екскурсії й подорожі використовуються як у загальній середній, так і в позашкільній освіті, а спортивні туристські походи є переважно заходами позашкільля. Найбільшого поширення набули місцеві одноденні екскурсії в межах населених пунктів, де навчаються чи проживають їх учасники. Більшість екскурсій і подорожей, що проводяться в закладах

освіти, не пов’язані безпосередньо з окремими навчальними предметами, а здійснюються в рамках позакласної діяльності, виховної роботи, і їх організаторами виступають класні керівники. Серед навчальних предметів, з якими пов’язані освітні екскурсії, найпоширенішими є історія та географія. Підвищенню ефективності освітніх екскурсій і подорожей, на нашу думку, значною мірою заважає недостатній рівень методичної підготовки педагогів до проведення подібних заходів. Про це свідчить недостатня увага педагогів до підготовки учнів до освітніх екскурсій, використання ними переважно репродуктивних форм завдань, неналежний рівень використання робочих аркушів, що є однією з найнефективніших форм активізації учасників освітніх екскурсій. Кризові періоди розвитку держави, а саме карантин у зв’язку з пандемією та воєнний стан, істотно вплинули на розвиток освітнього туризму, призвели до відчутного зниження кількості туристських освітніх заходів і водночас до значного поширення віртуальних екскурсій, які частково стали заміником реальних.

У розвитку освітнього туризму України наразі спостерігається низка тенденцій. Вони пов’язані із ситуацією в державі, станом та розвитком українського суспільства й освіти. Першою такою тенденцією є зростання патріотичного спрямування освітнього туризму, зокрема екскурсій, пов’язаних із формуванням громадянської ідентичності й національної свідомості. Також характерною тенденцією є поява додаткової функції освітнього туризму – психологічної підтримки учнівської молоді. Ще однією тенденцією є збільшен-

ня частки внутрішнього туризму, зокрема місцевих одноденних екскурсій. Значні зміни відбуваються й у територіальному розподілі туристських екскурсій та подорожей, що пов'язано з питаннями безпеки. Крім того, у розвитку освітнього туризму спостерігається активне поширення його цифрових форм, зокрема віртуальних екскурсій, онлайн-квестів, освітніх VR-турів.

Таким чином, незважаючи на проблеми, породжені війною, розвиток освітнього туризму в Україні триває. Кількість освітніх екскурсій, подорожей і походів з учнівською молоддю істотно зменшилася, зросла частка одноденних місцевих екскурсій. При

цьому збільшилася роль екскурсій та подорожей у національно-патріотичному вихованні, важливість спортивних туристських походів для підготовки молоді до захисту України. Заходи освітнього туризму відіграють велику роль у психологічній підтримці учнів. Цифровізація відкрила можливості для розширення практик віртуального й змішаного освітнього туризму, що робить його доступним навіть у складних умовах. Розвиток освітнього туризму потребує його запровадження в навчальні програми, удосконалення нормативно-правової бази, підвищення рівня підготовки педагогів до проведення освітніх екскурсій.

Список використаних джерел

1. Gutkevych S., Sydorenko P., Pasternak I. Theoretical basis of educational tourism: international aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10, № 3. P. 137–147. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-3-137-147>.
2. Сілічова Т. Освітній туризм як одна з можливостей післявоєнної відбудови України. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2024. № 21. С. 136–146. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.21.2024.307982>.
3. Джинджоян В. В. Перспективи освітнього туризму України та країн реципієнтів людських ресурсів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Економіка*. 2022. № 24 (52). С. 26–31. DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2022-24\(52\)-26-31](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2022-24(52)-26-31).
4. Колотуха О. В. Дитячо-юнацький туризм та виклики сьогодення. *Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій: матеріали I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Кропивницький, 19 берез. 2024 р.) / за заг. ред. Т. С. Плачинди. Кропивницький : ПП «Поліум», 2024. С. 20–24. URL: <https://tinyurl.com/3dfktrkc>*.
5. Шупко А. Л. Дитячо-юнацький туризм в Україні як засіб виховання особистості. *Педагогічні науки*. 2007. № 45. С. 193–200. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/1347>.
6. Hussein S. H., Kusairi S., Ismail F. The impact of educational tourism on economic growth: a panel data analysis. *International Journal of Business and Globalisation*. 2021. Vol. 28, Iss. 1-2. P. 172–192. DOI: <https://doi.org/10.1504/IJBG.2021.115301>.
7. Tomasi S., Paviotti G., Cavicchi A. Educational tourism and local development: the role of universities. *Sustainability*. 2020. Vol. 12, Iss. 17, 6766. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12176766>.
8. McGladdery C. A., Lubbe B. A. International educational tourism: Does it foster global learning? A survey of South African high school learners. *Tourism Management*. 2017. Vol. 62. P. 292–301. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.05.004>.

9. Chau S., Ren L. How does educational travel promote lifelong learning? *International Journal of Tourism Research*. 2024. Vol. 26, Iss. 4, e2731. DOI: <https://doi.org/10.1002/jtr.2731>.

10. Інформація про стан національно-патріотичного виховання дітей та молоді та розвиток туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти в 2018 році / Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. URL: <https://udcnpvctum.kyiv.ua/pro-nas/plany-ta-zvity/>.

11. Положення про туристські маршрутно-кваліфікаційні комісії навчальних закладів : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2014 № 1124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1342-14#n2> (дата звернення: 10.11.2025).

12. Інформація про стан національно-патріотичного виховання дітей та молоді та розвиток туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти в 2024 році / Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді. URL: <https://udcnpvctum.kyiv.ua/pro-nas/plany-ta-zvity/>.

Oleksandr Narovlianskyi

Ph. D. (Pedagogical), Honored Teacher of Ukraine, Ukrainian State Center for National and Patriotic Education, Local History and Tourism of Student Youth, Kyiv, Ukraine, al_dan@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5778-7401>

EDUCATIONAL TOURISM OF STUDENT YOUTH IN UKRAINE: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT TRENDS

Abstract. *This article aims to analyze the current state of educational tourism in general secondary and out-of-school education of Ukraine, as well as to identify the key trends of its development. To achieve the stated objective, statistical data collected by the Ukrainian State Center for National and Patriotic Education, Local History and Tourism of Student Youth were used (the number of educational tourism events conducted, their distribution by types, the number of sports tourism expeditions of student youth by types of sports tourism). The results of a survey of educators in Ukraine conducted from March to June 2025 were also used. The relevance of the study is determined by the importance of implementing educational tourism activities in Ukrainian education during the period of its reform, as well as by the insufficient level of research into the problems of educational tourism in general secondary and out-of-school education. The proportions of various types of educational excursions and trips (one-day, multi-day within Ukraine, and multi-day outside Ukraine), as well as sports tourism hikes of student youth of various types of sports tourism, and changes in the number of these activities during the wartime period were analyzed. Based on the survey results, educators' views on educational tourism, its educational opportunities, and methods of preparing and conducting educational excursions were analyzed. The most common sites visited and the distribution of excursions by academic subjects were identified. The main contemporary trends in the development of educational tourism in Ukraine were determined. It was established that the number of educational tourism activities with a patriotic focus was increasing. Educational tourism activities acquired an additional function of psychological support for student youth under the conditions of martial law. The share of*

domestic tourism increased, in particular, local one-day excursions. Digital formats of educational tourism, such as virtual excursions, online quests, and educational VR tours, were rapidly expanding.

Keywords: educational tourism, general secondary education, out-of-school education, excursions, sport tourist trips.

References

1. Gutkevych, S., Sydorenko, P., & Pasternak, I. (2024). Theoretical basis of educational tourism: international aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*, 10(3), 137-147. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-3-137-147>.
2. Silichova, T. (2024). Educational tourism as one of opportunities for post-war reconstruction of Ukraine. *Professionalism of the Teacher: Theoretical and Methodological Aspects*, 21, 136-146. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.21.2024.307982>.
3. Dzhyndzhoian, V. (2022). Prospects for educational tourism in Ukraine and countries receiving human resources. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, Series: Economics*, 24(52), 26-31. DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2022-24\(52\)-26-31](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2022-24(52)-26-31) [in Ukrainian].
4. Kolotukha, O. (2024). Children and youth tourism and today's challenges. *Improving extracurricular education in the context of modern transformations*, Proceedings of the 1st All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference. Kropyvnytskyi. Retrieved from <https://tinyurl.com/3dfktrkc> [in Ukrainian].
5. Shypko, A. (2007). Children's and youth tourism in Ukraine as a means of personal development. *Pedagogical Sciences*, 45, 193-200. Retrieved from <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/1347> [in Ukrainian].
6. Hussein, S. H., Kusairi, S., & Ismail, F. (2021). The impact of educational tourism on economic growth: a panel data analysis. *International Journal of Business and Globalisation*, 28(1-2), 172-192. DOI: <https://doi.org/10.1504/IJBG.2021.115301>.
7. Tomasi, S., Paviotti, G., & Cavicchi, A. (2020). Educational tourism and local development: the role of universities. *Sustainability*, 12(17), 6766. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12176766>.
8. McGladdery, C. A., & Lubbe, B. A. (2017). International educational tourism: Does it foster global learning? A survey of South African high school learners. *Tourism Management*, 62, 292-301. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.05.004>.
9. Chau, S., & Ren, L. (2024). How does educational travel promote lifelong learning? *International Journal of Tourism Research*, 26(4), e2731. DOI: <https://doi.org/10.1002/jtr.2731>.
10. Ukrainian State Center for Tourism and Local History of Student Youth. (n. d.). *Information on the state of national and patriotic education of children and youth and the development of tourism and local history in out-of-school education in 2018*. Retrieved from <https://udcnpvctum.kyiv.ua/pro-nas/plany-ta-zvity/> [in Ukrainian].
11. Ministry of Education and Science of Ukraine (2014). *Regulations on tourist route qualification commissions of educational institutions* (Order No. 1124, October 2). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1342-14#n2> [in Ukrainian].
12. Ukrainian State Center for National and Patriotic Education, Local History and Tourism of Student Youth. (n. d.). *Information on the state of national and patriotic education of children and youth and the development of tourism and local history in out-of-school education in 2024*. Retrieved from <https://udcnpvctum.kyiv.ua/pro-nas/plany-ta-zvity/> [in Ukrainian].